

† MARKSTEINER FRANZ

JOSEPH RATZINGER¹

Dogmatika könyveinkből és jegyzeteinkből ismerjük a következő beosztást: tétel, a tétel magyarázata, bizonyítás a Szentírásból, az egyházatyákból, az emberi értelemről, és bezárólag pedig következnek a hittudósok különböző véleményei a tételhez.

Bevezetesként ezen a hittudósokról általánosságban essék néhány szó. A hittudósok azok, akik mindig újból és újból vizsgálják és értelmezik hitünk igazságait; akik a kinyilatkoztatás titkainak mélyebb megismerésén fáradoznak, hogy ez által érthetőbben és világosabban választ tudjanak adni azokra a kérdésekre, melyek foglalkoztatják a hívő elmét. Munkájukban mindig az Isten kinyilatkoztatása után igazodnak azért, hogy véleményeiket összehasonlítsák az Egyház tanításával. A Katolikus Egyház hittudósai az Egyház tanítóhivatalának felügyelete és vezetése mellett dolgoznak; ennek a hivatalnak a szervét képezik. Ha néha-néha saját útjaikon járva nagyon eltérnek az Egyház igaz tanításától, az Egyház tanítóhivatalának tévedhetetlen ítéletének kell alávetniük magukat.

Az Egyház tanítóhivatala az ún. *consensus teologorum*nak normatív jeleget tulajdonít, amennyiben ezeknek a szakembereknek az egyöntetű tanításában kifejezésre jut az Egyház öntudatos hite. Ezzel magyarázható az ő tekintélyük és jelentőségük. A mi feladatunk, hogy a nagy középkori teológusok mellett ismerjük meg és tanulmányozzuk a ma élő hittudósoknak a magyarázatait is; merítsünk gondolatvilágukból, és tanuljuk meg az ő „nyelvüket”.

Ez az előadás is egy ma élő hittudósnak, *Joseph Ratzinger*nek legyen az ismertetője.

Ratzinger a hittudósok fiatalabb nemzedékéhez tartozik, akitől még *sokat várhatunk*. Amit életéről tudunk, azt néhány adatban össze lehet

¹ Franz Marksteiner 1950. szeptember 29-én született Bánát Sanktanna nagyközségben. 1969 és 1975 között volt a Gyulafehérvári Római Katolikus Hittudományi Főiskola hallgatója, mint temesvári egyházmegye német ajkú kispapja. 1975. június 22-én szentelte pappá Márton Áron püspök. Rövid káplánság után Világoson német és magyar hívek plébánosa volt 1991-ig. Ezt követően Németországba távozott. Waidhofen-i és Brunen-i espres-plébánosként halt meg 2006. február 17-én.

Marskteiner Franz ezt az előadását 1973-ban tartotta a Szalézi Szent Ferencről elnevezett Erdélyi Magyar Egyházirodalmi Iskola szervezésében.

foglalni. Joseph Ratzinger 1927. április 16-án született Marktl-ban, az Inn folyásán. Felsőbb fokú tanulmányait a Freisingi Hittudományi és Filozófiai Főiskolán kezdte, és a müncheni egyetemen folytatta. Itt szerezte meg 1953-ban doktorátusát és 1957-ben tanári képesítését. Miután 1951. június 29-én pappá szentelte Faulhaber bíboros, Joseph Ratzinger visszatért Freisingenbe, ahol megkezdte tanári működését, mint dogmatika és dogmatörténet tanára. Regensburg, ahol jelenleg tanároskodik, már az ötödik munkahelye. Freisingből Bonnba megy, 1963-tól Münsterben tanít; 1966-ban Tübingenben találjuk, és 1970 óta Regensburgban a dogmatika professzora. Ezek a száraz adatok egyben nagyon termékeny tevékenységi időt ölelnek fel.

Írói működését Ratzinger 1954-ben kezdte. Azóta majdnem évente jelennek meg kisebb-nagyobb művei, tanulmányai, monográfiái és egyéb tudományos cikkei. Művei egyrészt történelmi síkon mozognak. Ide tartoznak főleg az ő tanulmányai Szent Ágoston egyháztanáról, Szent Bonaventúra történelem-teológiájáról és néhány skolasztikus axiómáról írt műve. Másrészt Ratzinger előszeretettel foglalkozik a mai aktuális problémákkal; mint például a püspökök kollegialitásáról és a keresztények testvériségéről, a Szentlélekről és a mai ekkleziológiáról. Most a fontosabb műveit szeretném felsorolni, megjelenésük sorrendje (és saját fordításom) szerint: *Isten háza és Isten népe Szent Ágoston egyháztanában* (1954), az *Új pogányok és Új Egyház* (1958), *Szent Bonaventúra történelem teológiája* (1959), *A keresztény testvériség* (1960), *A hit Isten és a filozófusok istene* (1960), *Episcopatus és primátus* (1961), *Kinyilatkoztatás és hagyomány* (1964), *Egyház-igazság és tanúság* (1964), *Bevezetés a kereszténységbe* (1967), *Isten új népe* (1969), *Hit és jövő* (1970), *Kis katolikus dogmatika* (1970).

Amint már említettük, Joseph Ratzinger a hittudósok fiatalabb nemzedékéhez tartozik, aki a teológiában új utakat keres. A fiatal Ratzinger Karl Rahner, Marie Dominique Chenu, Yves Congar, Edward Schillebeek, és más nevezetes hittudós mellett a 2. vatikáni zsinat vezető teológusai közé tartozott. Velük együtt részt vett különböző sémáknak az előkészítésében és kidolgozásában. Különös befolyása volt a *Gaudium et Spes* (Egyház a mai világban) című pasztorális- és a *Dei Verbum* című dogmatikus konstitúciókra. „Zsinati Napló”-jában Ratzinger követte az egyes ülészakok munkálatait.

Itt szeretnék rámutatni Ratzingernek Karl Rahnerrel való együttműködésére. 1961 és 1964 között a *Questiones Disputatae* sorozatban jelentek meg Rahner és Ratzinger koprodukciós művei:

Episcopatus és primátus, és Kinyilatkoztatás és hagyomány. Ezek a monográfiák olyan kérdéseket vetnek fel, amelyeket a Zsinat különböző sémáiban feldolgozott. Az *Episcopatus* és *Primatus* kérdése azt a viszonyt vizsgálja, amely fennáll a püspök és a pápa, a püspöki kollégium és Róma püspöke között. Ratzingernek ez a műve részben előkészítette a *Christus Dominus*, a püspökök pasztorális feladatairól szóló határozatot, és a *Lumen Gentium*-ot, az Egyházzól szóló dogmatikus konstitúciót.

A Kinyilatkoztatás és hagyomány, mint olyan, szintén a zsinatnak egy fő témája volt, amelynek folyamánként született meg a *Dei Verbum*, az isteni kinyilatkoztatásról szóló konstitúció. A mű egy rövid spekulatív értekezést tartalmaz az isteni kinyilatkoztatásról és egy kísérletet a hagyomány fogalmához, amint Ratzinger elnevezte. Miután nagy vonalakban utalt a katolikus-evangélikus polémikának történelmére, Ratzinger rámutat arra, hogy semmi jelentősége és semmi értelme sincs a Szentírás elégségessége vagy elégtelensége fölött vitatkozni. Ennél sokkal lényegesebb, hogy vizsgáljuk magát a kinyilatkoztatás valóságát, mint Isten Szavát, amint a hívek öntudatában él, és amely – mint ilyen – belső forrása úgy az Szentírásnak, mint a Szenthagyománynak. Néhány altételben Ratzinger megállapítja, hogy:- a kinyilatkoztatás a Szentírást éppúgy meghaladja, mint az Újszövetség túlhaladja az Ószövetséget; - a Hagyomány ezért több mint a Szentírásnak pusztá áthagyományozása. A Hagyomány inkább az Egyház hitvallomása a magát kinyilatkoztató Krisztusban. A Szentírás és a Hagyomány tárgyalja egymást a továbbélő Krisztus misztériumában, az Egyházban, és ezért nem is választhatók el egymástól.

Az ökumenizmus szellemében Ratzinger ugyanakkor rámutat azokra az okokra is, amelyek elvezettek a „Sola Scriptura” elvhez. A Karl Rahner iránti elismerése és barátságuk jeléül írta meg Ratzinger *A világ nagy vallásai* című cikkét is, a *Gott in Welt*, Rahner 60. születésnapjára kiadott díszműben.

Ratzingernek egy másik partnere Johann Auer volt. Együttműködésük eredménye az 1970-ben nyolc kötetben megjelent *Kis katolikus dogmatika*. Ezt a művet, amely röviden összefoglalja a katolikus dogmatikát, a teológus-szerzők tankönyvnek szánták. A mű egy belsőleg szisztematikusan felépített és áttekinthető dogmatika akar lenni, szemben a sokszor igen terjedelmes dogmatikus kézikönyvekkel és gyűjteményes kiadványokkal.

Ratzinger neve ma minden jelentős teológiai műben megtalálható (például az új teológiai és egyházi lexikon is számos Ratzinger-i cikket tartalmaz). Élénk közírói tevékenységét visszatükrözik a különböző teológiai folyóiratok is. Ezek közül említésre méltó: az *Internationale Katholische Zeitschrift*, a *Concilium* és a *Communio* nemzetközi katolikus teológiai folyóiratok.

Nagy általánosságban vizsgálva Ratzinger műveit megállapíthatjuk a következőket: Ratzinger független mindenféle konzervatívizmustól és progresszívizmustól. Egészséges kritikával és megfontoltsággal közelít meg minden kérdést, és vizsgálja annak objektív és szubjektív oldalait. A felvetett problémákhoz a történelem tanúságát hozza fel, és így próbál objektív választ adni azokra. Ratzinger a tárgyalandó kérdések biblikus alapját keresi, és annak fejlődését követi a Szentatyákon és a középkori skolasztikusokon keresztül a mai időkig. Ma, az ökumenizmus korában, sem fél kiállni a katolikus hit védelme mellett, ott ahol szükséges, de anélkül hogy polemizálna. Ezért Ratzinger úgy áll előttünk, mint az a szakember, aki tántoríthatatlanul és tudatosan keresi az igazságot, aki küzd az Egyház és a kereszténység megújításáért, anélkül, hogy illúziókba esne, vagy nagy szavakat használna.

Ratzinger műveinek még egy sajátosságát ki kell emelnünk: Sok kisebb-nagyobb teológussal szemben könyveinek stílusa hozzáférhető nemcsak a szakemberek, hanem a laikusok számára is. Nyelvezete élénk, a spekulatív részeket is apró pénzre tudja váltani.

E néhány általános megállapítás után vizsgáljuk meg Ratzingernek néhány művét közelebbről, hogy lássuk, hogyan gondolkozik és hogyan ír. A továbbiakban ezért inkább öt szeretném megszólaltatni. Műveiből, amelyek már nálunk is megtalálhatóak,² első helyen szeretném kiemelni – a közben már híressé vált – *Bevezetés a kereszténységbe* című – könyvét.³ Ez a könyv a nagy dogmatikus teológusnak az apostoli hitvallásról tartott előadásai nyomán készült, és 1968-ban jelent meg *Einführung in das Christentum* címen. Előszavában a szerző maga jelöli meg könyvének célját: „Segítséget akar nyújtani ahhoz, hogy a hitet a mai világban úgy fogjuk fel, mint amely arra képesített, hogy valódi emberi mivoltunkat éljük; ezt a hitet értelmezni akarja, anélkül, hogy

² Julius Döpfner müncheni bíboros 1971. november 9-én tett Gyulafehérvári látogatása alkalmával hozott teológiai könyveket a Hittudományi Főiskolának (megj. M. J.).

³ Ratzingernek ezt a könyvét Márton Áron püspök is lefordította magyar nyelvre, de közben *A keresztény hit* címen 1976-ban Bécsben megjelent Tamás Pál fordításában (megj. M. J.).

szócséplést tenne vele, amely csak nehezen tudja eltakarni a mögötte rejlő teljes szellemi ürességet”. Ezért Ratzinger elsősorban arra a kérdésre akar válaszolni: mit tekinthetünk ma a keresztény hit tartalmának és lényegének, hogy ha szembe akarunk nézni a mai idők bíráló öntudatával, és egyben a hit felszólításának is engedelmessé válni akarunk, – egyszerűen – ha valaki a mai idők embere és kereszténye akar maradni. Mert, ha a hit még néhány évtizeddel ezelőtt sokaknál valami magától értetődő dolognak számított, ma ez megváltozott. Ma egyre több keresztény esik áldozatul egy szellemi erjedésnek, amelynek végkifejlete még nem látható. Ezért kérdezik sokan, hogy a hitnek és kereszténységnek van-e egyáltalán jövője.

Ilyen váltásos időkben szükséges a fogalmak tisztázása. A mű bevezető részében Ratzinger egyszerűen megállapítja, hogy mi a hit, és melyek annak lényeges ismertető jegyei; mit nem adhat fel, anélkül hogy valami jámbor buzdításokra korlátozódjék, és mi benne az esetleges és megváltoztatható.

„A hit az alapkérdések, közé tartozik. A hit egy döntés, amely az ember létének legmélyéből származik, és amely egy teljes Isten-felé fordulást jelent. Az ember természeténél fogva a látható dolgok iránt érdeklődik; azok iránt, amelyeket kezébe tud venni és megtapasztalni. Belsőleg meg kell térnie, hogy megérthesse mennyire vak, ha csak abban hisz, amit szemével láthat”.

A mai embernek ez a megfordulása (*Umkehr*) különösen nehéz. A pozitívizmus és fenomenologizmus azt sugallják neki, hogy szorítkozzék a csupán látható és *fenomen* megjelenő dolgokra. Ezzel szemben a hit „a láthatatlan primátusát képviseli”. Ez azt jelenti, hogy a láthatatlan és megfoghatatlan a tulajdonképpeni valóság, amely minden más valóságot magába hordoz, és létében lehetővé tesz, és egyben az embernek is igazi ember-létet biztosít. Ezért a hit egy vakmerő kalandos ugrás a mi látható világunk látszólagos mindenéből a láthatatlan és homályba burkolt látszólagos semmibe. „És mivel természetünk mindvégig más irányba fog húzni, ezért a hit, mint belső megtérés (fordulás), mindennap új marad, és csak egy egész életen át gyakorolt megtérésben sejtethetjük, mit jelent az, hogy Credo – HISZEK.”

A hit egy meghatározott formában történő döntés, amely elől végeredményben senki sem térhet ki. „Valamilyen formában minden embernek állást kell foglalnia az alapkérdésekkel szemben, és senki sem teheti ezt másként, csak a hit formájában. Van egy terület, ahol csak a

hittel lehet válaszolni; és éppen ezt a területet senki sem kerülheti el. Valamilyen módon mindenkinek kell hinnie.”

Ratzinger kihangsúlyozza, hogy a pozitivistá ember is, aki magát hitetlennek mondja, állandóan fenyegeti az a kérdés, hogy vajon mégis nem-e a hit, amely az igazságot képviseli. Az ateistának ugyanúgy kell küzdenie hitkételeyekkel, mint a hívő embernek. „Aki a hit bizonytalansága elől menekülni akar, az meg fogja tapasztalni a hitetlenség bizonytalanságát.”

„Senki sem mutathatja meg a másoknak kézzelfoghatóan Istent és az Ő Országát, még a hívő ember – önmagának sem. De akármennyire jogositva érzi magát ezáltal a hitetlenség, megmarad az a meghatározatlan félelme, amely ezekkel a szavakkal fejezhető ki: talán mégis igaz.”

A keresztény hit lényege Ratzinger szerint ezért így határozható meg: „A HIT az ember alap állásfoglalása a valóság egésze mellett, amely állásfoglalás nem vezethető vissza tudásra, és nem hasonlítható össze vele; a hit értelem, mely nélkül az ember egész valósága hely nélkül maradna. Ez az értelem megelőzi az ember megfontolását és cselekvését, amely nélkül tulajdonképpen nem is tudna valamit megfontolni és cselekedni, mert csak az értelem révén tudja, amely őt hordozza.” Az ember viszont léte valójában életének értelméből él. Egy értelem nélküli élet számára elviselhetetlen, lehetetlen volna. Az élet értelme viszont független a tudástól és nem lehet végeredményben önmaga által alkotott értelem – szemben a marxista felfogással, amely szerint az ember az, aki értelmével önmagát teremti; jövőjét elképzei, és azt akarja megvalósítani, vagyis önmagának akar értelmet adni.

„Az értelem, vagyis az alap, amelyen egész létünk nyugszik – mondja Ratzinger –, nem lehet önmaga által alkotott, hanem csak ajándék.” Keresztényi módon hinni ezért annyit jelent, mint „ráhagyatkozni az értelemre, amely engemet és a világot hordozza; ezt az értelmet biztos alapnak kell tekinteni, amelyen félelem nélkül állhatok.”

A keresztény hit legmélyebb vonása és egyben legnagyobb paradoxonja a hit személyes jellege, amely azt mondja, hogy ez az örök értelem, a Logosz, aki testté lett. Belépett az időbe, a történelembe, és ezért itt keresendő és található meg egy ember arcában, a názáreti Jézusban. „Őbenne lett eggyé Isten és a világ, egy pontban. Az utána következő történelem értelme alapjában véve csak az lehet, hogy az egész világot elvezesse ehhez az egyesüléshez; és a világ ez által teljes értelméhez jusson, eggyé legyen Teremtőjével.” Krisztus ezért minden emberi történelem középpontja. „De merészségnek és esztelenségnek

látszik egyetlen egy személyt, aki a növekvő távolsággal mindinkább elvész a múlt homályában, a történelem középpontjává kinyilvánítani.” Istennek ezt a beskatulyázását a történelem egy pontjába, – Ratzinger – „elsődleges botrány”-nak nevezi, amely azonban nem szüntethető meg, ha nem akarjuk magát s kereszténységet felosztalni. Ezt a botrányt a hívő ember nem kerülheti el. Ratzinger e könyvének megfontolásai mindarra a hitvallomásra mutatnak: „Hiszek Benned názáreti Jézus, mint a világ és az én életemnek értelme.” A könyv továbbá három fő részre oszlik: Isten; Jézus Krisztus; Szentlélek és az Egyház. Gondolatait az apostoli Hitvallásnak egyes tételei szerint fejti ki.

Legnagyobb érdeme Ratzingernek talán az ekleziológia terén van. Hogy a teológiának ez az ága mennyire a kedvenc témái közé tartozik, arról műveinek címei is árulkodnak: *Isten népe és Isten háza Szent Ágoston egyháztanában, Emberiség és államalkotás az ősegyház szemléletében, Új pogányok és új Egyház, Igazság és tanúság, Az Egyház lényege és határai*, és más alkotások, amelyekben Ratzinger az egyházatyák egyháztanát vizsgálja, a tanok fejlődését napjainkig, vagy pedig a keresztény hívő viszonyát az Egyházhoz.

1969-ben Ratzinger egy új ekleziológikus könyvet jelentetett meg: *Isten új népe* címmel. Mint az előbb felsorolt művek esetében, itt sem lehet beszélni szigorúan vett ekleziológiáról, inkább egyháztani vázlatokról. Ezzel a könyvével belekapcsolódott a modern egyháztani vitákba. Fejtegetései áttekintést nyújtanak a mai egyháztani alapproblémáiról. A könyvét felépítő vázlatokat a szerző újra átdolgozta, egybehangolta, és így beszélhetünk egy ekleziológiai szintézisről. A mű a következő problémaköröket tárgyalja: Az Egyház eredete és lényege, Az egyházi hivatal értelmezése, A püspöki kollegialitás fontossága, Az Egyház szent volta és bűnössége, Megújulás az Egyházban, Az Egyház nyíltsága a világ és a többi vallásfelekezettel iránt, A misszió kérdése az Egyházban.

Ratzinger megfontolásainak gazdagságából itt csak néhány állandóan visszatérő központi gondolatot ragadhatunk ki. Az alapmotívum: a megújítás, - az Egyház megújítása, mely megújításon állandóan dolgozni kell. Igazi megújítás az Egyház számára azonban mindig csak az ő eredete felől lehetséges. „Ez a megújítás – mondja Ratzinger –, azért nem akarja az Egyház keresztény voltát valami mással, jobbal felcserélni, hanem éppen az ő keresztény voltát a maga valóságában és soha meg nem szűnő újvoltát akarja kiemelni.” Ha tehát megújításról beszélünk, akkor helytelen a kérdés: mi az, amit a modern ember még elfogadhat a

kereszténységéből, vagy mit kívánnak a modern idők? A helyes kérdés így hangzik: Mi a valóban keresztényi? „Mert a kereszténység nem hasonlítható össze egy áruházzal, amely arra kényszerül, hogy reklámját a vevők ízlése és hangulata szerint állítsa be, mert meg akar szabadulni az olyan árutól, amelyet a vevő tulajdonképpen sem nem akar, sem nem igényel. Sajnos, sokszor így néz ki a dolog. A valóságban a keresztény hit az az isteni gyógyszer, amely nem nézheti azt, hogy mit szeret, vagy mi ízlik a vevőnek, ha nem akarja tönkretenni a vevőit. Meg kell követelnie az emberektől, hogy adják fel a beképzelt igényüket, amely tulajdonképpeni betegségük, és bízzák magukat a hit vezetésére.”

Igaz és hamis megújítás ezért így különböztethető meg: a valódi megújítás az, amely igyekszik feltárni az Egyház elrejtett igazi keresztény mivoltát, de ugyanakkor nyílt marad a változás és alakulás irányában. Ezzel szemben a hamis megújítás az emberek után szalad, ahelyett, hogy őket vezetné, és a kereszténységet szatócs üzletté alakítja át, amely vevők után kiállt.

A mondottakból is már jól kitűnik, hogy egy megújítási kísérletnél két véglet kerülendő el szigorúan: - az Egyház megújítása egy reakció-szerű visszatéréssel a múltba, azáltal, hogy görcsösen ragaszkodunk minden meglévő formához, - és ugyanakkor az Egyháznak pusztá alkalmazkodása az éppen adott körülményekhez. Téves azoknak az igyekezete, „akik az áthagyományozott formák mennyiségének megőrzésével akarják megmenteni az Egyházat; akik mindenütt az Egyház rombolását látják, ahol egy ájtatosság elmarad, vagy ahol megkérdőjeleznek egy pápai szót, és már nem is kérdezik, hogy a megvédet ügy ez által megfelel-e az igazságnak, vagy nem. Ehelyett félelemtől megszállva állandóan jajgatnak: ne romboljátok le azt, ami fel van építve; védjétek meg azt, amink van.” Ugyanúgy el kell ítélni azt a megújítási gyakorlatot is, amely csupán modernizálásra törekszik, amely az első pillanatban ugyan lelkesedést ébreszt, de csakhamar csalfa reménynek bizonyul.

E két megújítási gondolatnak tévességét Ratzinger két tipikus példával szemlélteti a zsidók vallástörténelméből. A farizeusok pártja és a Qumrán-szekta elzárkózott minden világi befolyás elől: - a qumráni csoport egészen elhagyta a nyilvános életet, túlzott szigorúsággal őrizte az áthagyományozott szellemi örökséget, egészen az abszolút „betű-hűségig”, amely már teljesen érzéketlen volt a szellemi örökség iránt. Velük szemben homlok-egyenesen ellentétes irányzatot követett a szaduceus párt, amely mint liberális mozgalom, azáltal próbálta

közelebb vinni a hitet a világhoz, hogy egyszerűen megfosztotta mindentől, ami a világnak kellemetlen lehetett volna. Mint ilyen, a hit azonban már nem mondható kovásznak, amely képes azt a világot átalakítani, hanem teljesen azonosul a világgal, és ez által nem lesz érdekesebbé vagy hatékonyabbá, hanem egészen fölöslegessé válik. A hit tehát nem tekinthető árunak, amelyet az emberek tetszése után kellene igazítani, hanem éppen a hit kell, hogy átalakítsa az emberek ízlését a valódi emberiségre.

Az Egyház megújítása mindig abban áll, hogy bizonyos idők túlhajtásait lemetsszük, azért, hogy megint láthassuk az eredeti tiszta képet. Az Egyház törekedjék mindig a világgal egyidejűségre, de ne időszerűségre. Más szóval: legyen szinkronban a világgal, de ne akarjon időszerű lenni. Mert maga a hit sohasem időszerű.

„A keresztény hit minden idők embere számára botrány marad: azok az igazságok, hogy az örök Isten törődik az emberrel és ismeri őt; hogy a megfoghatatlan az ember Jézus Krisztusban megtapasztalhatóvá lett; hogy a halhatatlan a kereszten szenvedett, hogy ránk, halandókra feltámadás és örökélet vár; – ezeket elhinni, az ember részéről, mindig merészség lesz.”

És ezt a keresztény botrányt, vagy egyszerűen a kereszt botrányát az Egyház soha sem adhatja fel, ha Krisztus Egyháza akar maradni. Az lesz a feladata továbbra is, hogy ezt az „elsődleges botrányt” minél inkább előtérbe helyezze, és hogy felszámolja a „másodlagos botrányokat”, amelyek mögött legtöbbször csak emberi makacsság rejtőzik. A másodlagos botrányokat elítéltük a két véglet elvetésével.

A mérték, amelyhez az Egyháznak az ő megújításában igazodnia kell, nem más, mint a saját mértékadása: Isten Országá, amellyel az Egyház sohasem lesz egyenlő. Azonban mindig újból hirdetnie kell az Isten Országát, ha nem akarja eltéveszteni küldetését a történelemben. Isten Országá ellenben nem más, mint a Jézussal való közösség. Minden egyes keresztény hívő programja ezért abban merül ki: „Hogy egészen Jézus Krisztus testvériségében éljen.” Az Egyháznak csak úgy sikerül valóban megújulnia, ha állandóan szem előtt tartja kezdeti reményét: az Isten Országát. „Az Egyház történelmi léte bipoláris: egyrészt a múltra van beállítva, az Ő alapítására, amely az Úr halálában és feltámadásában gyökerezik; másrészt pedig előremutat, az Úr második eljövételére, amikor be fogja váltani ígérését, és új eget és új földet fog teremteni. Így az Egyház a múlt talaján állva, reményben élve az eljövendők felé néz: Krisztus felé fordulva a jövőbe néz (megy), és tudja, hogy a világ végső

jövője csak Krisztus lehet. Ez az ő reménye azonban nem utópisztikus, hanem visszaemlékezés a történelmi Jézus életére és szenvedésére, amely halálát hirdeti, és hittel megvallja az Ő feltámadását, amíg el nem jön. Az Egyház megújítása tehát csak ebből az emlékezésből származik, amely mindig szem előtt tartja a kereszténység eredeti új voltát, és amely magát kezdet óta új Izraelnek, Isten új népének tekintette.”

Az „Isten népe” fogalom az Egyházza alkalmazva a 2. Vatikáni Zsinat óta megint előtérbe került. Ratzinger azonban erősen hangsúlyozza, hogy ez a fogalom nem ellenkezik azzal a szemlélettel, amely az Egyházat Krisztus Misztikus Testének tekinti.

Az *Isten népe* fogalom – továbbá – nem akarja az Egyház demokratizálását meghirdetni. „A keresztények *Isten Új Népét* képezik, de egyedül azáltal, hogy Krisztussal szoros egységben vannak, hogy ők fiaik a Fiúban – ti mindnyájan egy személy vagytok Krisztus Jézusban –, amint mondja az apostol.” Az Egyház Krisztus Teste és mindig újból azzá lesz az Eucharisztia által. „Az Eucharishtiában mindnyájan eszik a lényegében és számszerint is egy kenyeret, Krisztust, aki nem engedi magát a mi testünkbe asszimilálódni, hanem ellenkezőleg, Ő maga asszimilál minket az Ő Testébe, és így leszünk mind egyetlen egy Krisztussá. Szent Pál szerint: „... mi ugyanis sokan egy kenyér és egy test vagyunk, mivel mindnyájan egy kenyérben részesedünk.” Az Eucharisztia megünneplése konkrét támaszpontot ad a Krisztus-Teste fogalmának, megóvja a „spiritualista szétfolyástól”, és látható testi valóságot ad neki. Jézus akarata és meghagyása szerint a benne hívők közössége ezért mindig az Eucharisztia által lesz azzá, ami: „Isten népe Krisztus Teste révén.”

Az Egyház, mint Isten Népe megkívánja a rendet, a hivatalt, az intézményt. Elég gyakran használjuk a megkülönböztetést: a szeretet egyháza és a jog egyháza. „Az az Egyház azonban, amely az Eucharisztia révén Krisztus Testének tudja magát, nem csak a szeretet egyháza, hanem szükségszerűen hierarchikus egyház is (hierarchia = szent rend – egyháza). Ezt megkívánja az ő látható jelege, valamint az a tény, hogy időhöz és történelemhez van kötve. „A pneumatikus elem mellett mindig ott van a történelmi elem is, a lélek szabadsága mellett, amely ott fuj, ahol akar, mindig tapasztaljuk az Egyháznak a történelemhez való kötöttségét.” Viszont az Eucharisztia az, amelyben a hivatal és a lélek, jog és szeretet közös kiindulópontjukat és céljukat lelik.

Az Egyháznak azonban mindig abban a tudatban kell élnie, hogy az intézmény sokszor gátolja az ő eredeti életének ösztönösségét, hogy Isten a szükség esetén mindig a szenvedők és üldözöttek oldalán van, és hogy az Egyház tulajdonképpeni életelve a szeretett. „Aki a szeretetett birtokolja, annak mindene megvan. A szeretet feltétlenül, teljesen, egyáltalában elegendő. Ez az igazság kifejezésre jut Jézus beszélgetésében a törvénytudóval, főleg pedig az utolsó ítéletről szóló hasonlatban, ahol a világ bírója nem kérdezi, hogy ki mit hitt, gondolt vagy ismert, hanem egyedül *a szeretet mértékével ítél.*”

Itt a „testvér-szentsége” látszik az üdvösség egyedüli és elegendő útjának; a felebarát pedig, mint Isten inkognitója jelenik meg. „És nem az menti meg az embert, hogy ismeri az Úr nevét, hanem, hogy emberségesen bánik az emberrel, akiben maga Isten közeledik feléje.” Ugyan lehetne még most is tovább kétkedni. Szent Pál apostol megállapítja, hogy senki sincs valójában a szeretet birtokában. „Az egoizmus kikezdi és deformálja minden szeretetünket.” Itt újból jön a hit, amely megnyugtat, és azt mondja: „Krisztus fedezi a mi életünk hiányait az Ő helyettesítő-szeretetének többletével. Isten maga árasztotta ki közénk szeretetét, hogy pótolja hiányos szeretetünket. Csak egy dolog szükséges: hogy kinyissuk kezeinket és elfogadjuk az Ő irgalmát.”

Az egész emberiség Jézus Krisztus szeretetművéből él. „Az Egyház feladata, hogy beálljon Krisztusnak ebbe a helyettesítő szolgálatába.” Helyes, ha azt mondjuk: Krisztus egyedül üdvözít; de az üdvözítő Krisztus soha sincs egyedül, mert nem akart egyedül maradni, hanem „testet” alkotott magának. A Krisztus Testéhez való tartozás azt akarja mondani, hogy az emberek részt vesznek Krisztusnak a világért tett szolgálatában, azáltal, hogy az Ő tagjaiként működnek, akik nélkül Krisztus már nem is képzelhető el. „Az ember azáltal üdvözülni, hogy segít másokat üdvözíteni, úgyszólván mindig csak másokért üdvözülnünk, és azért mások által is.”

És még egy utolsó megjegyzés ebben az összefüggésben. „A mi szemléletünkben az Egyház mindig kisebbé válik a nagy kozmoszban. De ha szem előtt tartjuk a fentieket, nem kell többé csodálkoznunk az Egyház kicsinységén, amelyet a Szentírás különben előre megjövendölt. Ahhoz, hogy mindenkit üdvözíthessen, nem szükséges, hogy az Egyház külsőleg minden embert magába zárjon. Az ő lényege inkább abban áll, hogy az Egynek követésében, aki vállára vette az egész emberiséget, mint kisdud nyáj jelenjék meg, amely által Isten sokakat meg akar menteni. Az Egyház nem öleli fel az egész emberiséget, de az egész

emberiség helyett áll. Benne nyilvánul meg Istennek az a szándéka, hogy a történelmet az emberek egymásra való utaltságában Krisztus példája szerint építse fel." Így az Egyház egész valósága Isten szeretetében gyökerezik, amelyből elindult, és amely létben tartja.

Ratzingernek ezekhez a gondolataihoz kapcsolódva, befejezésül szeretnék még egy izgalmas és minket is érintő kérdésre kitérni: hogyan látja Joseph Ratzinger az Egyház jövőjét?

Az 1970-ben megjelent *Hit és jövő* című kis műben a szerző többek között erre a kérdésre is próbál válaszolni: hogyan néz ki az Egyház 2000-ben? Elsősorban Ratzinger itt megállapítja, hogy a teológus nem lehet jós, futurológus. A hit és Egyház belenyúlnak az emberi lélek mélységeibe, ahonnan mindig előtör az új, páratlan és előre nem látott. De súlyos megrendülések idején, mint amilyeneket a mi korunk is szenvedett, jó visszapillantani a múltba. „A történelemben ugyan minden egyszeri, de mégis összehasonlítható. A mi korunk sok hasonlóságot mutat az újkor kezdetével, a felvilágosodással, és a francia forradalom idejével. Ma is, akárcsak a felvilágosodáskor, hangsúlyozzák a racionálist, az átláthatót. A felvilágosodás ismerte a liturgikus mozgalmat, amely a liturgia leegyszerűsítéséhez, az anyanyelv bevezetéséhez, és különböző túlzásokhoz vezetett.” Továbbá meg volt akkor is az episzkopális mozgalom Róma centralizmusa ellen, a laikus mozgalom, a cölibátus feszegetése és más megdöbbentő analógia.

Jövőt alkotni mindig csak az tudott, aki egész életét egy ügynek szenteli. Csak aki önmagát adja, tud jövőt teremteni. Aki csak másokat akar oktatni és megváltoztatni, az terméketlen marad. Az Egyház jövője ma is csak azoktól jöhet, akiknek mély gyökerük van; és azoktól, akik hitük gazdagságából élnek. Az Egyház jövője nem várható azoktól, akik csak recepteket adnak; akik csak másokat kritizálnak, önmagukat pedig tévedhetetlen mértéknek tekintik; akik csak a kényelmes utat keresik, akik a hit nehézségeit ki akarják kerülni, és mindent tévesnek és maradinak, zsarnokságnak és törvényességnak nyilvánítanak, ami feladatot állít az ember elé, ami fáj neki, ami arra kényszeríti, hogy önmagát feláldozza. Pozitíve meghatározva azt mondhatjuk: az Egyház jövőjét ez alkalommal is a szentek fogják meghatározni; más szóval olyan emberek, akik többet látnak, mint az éppen divatos szölamok. Olyan emberek, akik azért látnak többet, mert életük nagyobb tereket ölel át. Önzetlenség, amely az embert szabaddá teszi, csak a mindennapi kis lemondások által érhető el. E mindennapi passió révén – amely megmutatja az embernek, hogy mennyire köti őt saját énje –, nyílik meg

az ember lassan, fokozatosan. Az ember csak annyit lát, amennyit megtapasztalt és amennyit szenvedett. Ha mi már alig vesszük észre Isten jelenlétét, ez főleg azért van, mert olyan könnyen ki tudunk térni magunk elől, létünk mélysége elől, egy kényelmesség kábító hatására. Így a létünk belseje zárva marad.

Mit jelent ez gyakorlatilag? Elsősorban azt, hogy azoknak a vészjósoknak a nagy szavai, akik nekünk egy Isten és hit nélküli egyházat jövendölnek, csak üres beszéd. Nincs szükségünk olyan egyházra, amely „politikai imákban” a tevékenységet részesíti vallási tiszteletben. Az ilyen egyház egészen fölösleges. Maradjunk egészen Jézus Krisztus Egyháza! – Az Egyház, aki hisz abban az Istenben, aki emberré lett, aki nekünk örök életet ígért. A mai krízisből ez alkalommal is egy új Egyház fog kikerülni, amely sokat veszített. Ez az Egyház kicsi lesz. Nemcsak híveinek a száma fog csökkenni, hanem egyúttal fel kell adnia a társadalomban élvezett privilégiumait. Egyre inkább az „önkéntesek közössége” lesz, amelyhez csak végleges döntéssel lehet hozzácsatlakozni. Bizonyára új hivatalokat is fog ismerni, de az intézményes papság továbbra is nélkülözhetetlen lesz.

E sok változás mellett, amelyeket sejteni lehet, az Egyház az ő lényegét továbbra is abban fogja megtalálni, amely eddig is a középpontját képezte: a hitben; hit a három Személyű Istenben, Jézus Krisztusban, az emberré lett Isten Fiában és a Szentlélek támogatásában, amely mindig vele marad. A hitben és imádságban fogja felismerni újból tulajdonképpeni középpontját, a szentségeket pedig megint istentiszteletnek fogja tekinteni, és nem mint liturgiai problémákat.

Az Egyházra nehéz idők várnak, ugyanakkor azt is előre lehet látni, hogy a krízis sokáig fog tartani. De a nagy megpróbáltatások után ebből az egyszerű és belsőségessé vált Egyházból nagy erő fog áramlani. Mert a jövő embere, akinek egész élete tervek közé lesz szorítva, kimondhatatlanul magányosnak fogja érezni magát. Ha majd Isten egészen eltűnik szeme elől, mélyen meg fogja tapasztalni emberi szegénységét. És akkor, mint valami teljesen újat fogja felfedezni a hívők kis közösségét, mint egy reménységet, amely őt is felszólítja, mint egy feleletet, amelyet ő eddig öntudatlanul keresett.

Úgy tűnik nekem, hogy az Egyházra nehéz idők várnak. A tulajdonképpeni krízis alig kezdődött. Számítani kell még nagy változásokra. De biztos vagyok afelől is, hogy mi marad a végén: nem politikai Egyház, hanem a hit Egyháza. Az Egyház soha többé nem szerepel, mint a társadalmat uraló hatalom, - de újra fog virágozni, és

otthont fog biztosítani az embereknek, otthont, amely nekik életet és reményt ad a halálon túl.

Ezek a szavak elgondolkoztathatnak. Egy szakembernek, egy őszinte teológusnak a szavai, aki ismeri és szereti Egyházát, és aki ezért hitet érdemel. Mint keresztények, de annál inkább, mint Krisztus szolgái, nem nézhetjük közömbösen az ő Egyháza sorsának alakulását. A mi hozzájárulásunk is majd alakítani fogja ennek az Egyháznak, a misztikus Krisztusnak az arcát.

Éljünk mindig ennek tudatában!!!